

Nr 136.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda övergångsförmåner åt långtidsinkallad beredskapspersonal jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 225 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 2 mars 1945, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att särskilda förmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal må i samband med beredskapens blivande avveckling utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll förordat,

dels ock under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1945/46 till Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal anvisa ett förslagsanslag av 3 200 000 kronor.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *I. Persson m. fl.* (I: 327) och den andra inom andra kammaren av herr *J. W. Pettersson i Norregård m. fl.* (II: 516), i vilka hemställts, att riksdagen måtte fastställa avvecklingssättningens maximibelopp åt långtidsinkallad beredskapspersonal till 450 kronor i alla ortsgrupper;

dels ock en inom andra kammaren av herr *J. Ericsson* i Kinna väckt motion (II: 545), vari hemställts, att riksdagen måtte beakta i motionen anförda synpunkter i fråga om övergångsförmåner dels vid återgång till före beredskapstjänstgöringen innehavd anställning, dels ock i det fall att den långtidsinkallade tages i anspråk för arbetsuppgifter, som sammanhöra med beredskapens avveckling.

Beträffande motiveringarna till de motionsvis gjorda yrkandena hänvisas, i den mån desamma ej framgå av den nedan lämnade redogörelsen, till motionerna II: 516 och II: 545.

Genom beslut den 14 september 1944 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för försvarsdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga för att inom försvarsdepartementet biträda med omprövning av uppkommande frågor

Bihang till riksdagens protokoll 1945. 6 saml. Nr 136.

om till beredskapstjänstgöring inkallad personals återförande till civil verksamhet.

Efter verkställt uppdrag ha de med stöd av nämnda bemyndigande tillkallade utredningsmännen, vilka antagit benämningen *försvarsberedskaps-avvecklingsutredning nr 1*, avgivit ett den 31 januari 1945 dagtecknat betänkande (SOU 1945: 3). Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av överbefälhavaren, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, försvarets civilförvaltning, försvarsväsendets lönenämnd, försvarsväsendets personalvårdsnämnd, statskontoret, kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, socialstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission, överstyrelsen för yrkesutbildning, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Kristianstads län, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Norrbottens län, svenska landskommunernas förbund, svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige, tjänstemännens centralorganisation, centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden, svenska reservunderofficersförbundet, försvarsväsendets underbefälsförbund samt värnpliktiga officerares riksförbund.

Allmänna synpunkter.

Efter att hava lämnat en redogörelse för de för utredningsmännens arbete lämnade direktiven och för av utredningen anförda allmänna synpunkter och innehållet i de i anledning härav avgivna utlåtandena har *departementschefen* sammanfattat vad som sålunda anförts i denna del och i anslutning därtill även angivit sin egen uppfattning genom att anföra följande till statsrådsprotokollet.

Ehuru det ännu icke kan bedömas vare sig när eller under vilka förhållanden vårt försvarsväsende kan komma att återgå till fredsfot, synes det erforderligt, att åtgärderna för försvarets omställning efter fredsförhållanden redan nu planläggas och förberedas. Sålunda har, bland andra åtgärder, ansetts lämpligt att undersöka möjligheterna för inkallad personal att vid beredskapens upphörande återgå till civil verksamhet samt att i mån av behov förbereda vidtagandet av särskilda åtgärder från statsmakternas sida för att underlätta nämnda återgång. Arten och omfattningen av åtgärderna torde böra vara i förväg i huvudsak fastställda för att deras genomförande icke onödigtvis skall fördröjas och personalen i fråga därigenom komma i svårigheter.

I detta syfte ha särskilda utredningsmän varit tillkallade för att inom försvarsdepartementet enligt meddelade direktiv biträda med omprövning av uppkommande frågor angående återförande till civil verksamhet av personal, som varit inkallad till beredskapstjänstgöring.

Till grund för sina förslag har utredningen lagt en undersökning rörande dels den omfattning, i vilken personal av olika kategorier hösten 1944 befunnit sig i praktiskt taget ständig tjänstgöring sedan minst två år tillbaka, dels ock denna personals förutsättningar att utan hjälp av det allmänna ordna sin återgång till civil verksamhet, då militärtjänstgöringen avslutas vid försvarsberedskapens upphörande.

Av undersökningen framgår, att över 6 000 personer hösten 1944 voro i militär tjänst sedan mera än två år tillbaka. Hälften av dessa hade t. o. m. en tjänstgöringstid av mera än fyra år. Undersökningen visar vidare, att i det närmaste 2 400 fullgjorde sin tjänstgöring på grund av militär myndighets åläggande, d. v. s. voro att anse såsom tvångsinkallade. Återstoden eller omkring 3 800 voro ianspråktaga för militär tjänstgöring efter eget medgivande eller efter ansökan. Anmärkas må dock, att skillnaden mellan tvångsinkallelse och frivillig tjänstgöring i vissa fall är svävande. Av undersökningen framgår även, att omkring 70 procent av samtliga de långtids-tjänstgörande beräknas få svårigheter att lösa sina sysselsättnings- och försörjningsproblem vid en avveckling av försvarsberedskapen.

I anslutning till de meddelade direktiven och med stöd av den verkställda undersökningen har utredningen framlagt förslag till åtgärder för att bereda långtidsinkallad personal stöd vid den blivande återgången till civil verksamhet.

Utredningens förslag innebär, att långtidstjänstgörande personal skulle erhålla — förutom visst rådrum med övergången till civil verksamhet genom fortsatt militärtjänstgöring för arbetsuppgifter, som sammanhöra med beredskapens avveckling — ekonomiskt stöd, efter eget val i form av antingen en avvecklingsersättning, som skulle utgå under viss övergångstid och beräknas efter särskilda regler, eller yrkesutbildning i kombination med avvecklingsersättning eller ock värnpliktslån. Förmånerna skulle emellertid tillkomma endast dem, som tvångsvis varit tagna i anspråk för tjänstgöring under en tid av minst två år och befinna sig i tjänstgöring vid den tidpunkt, då beredskapen börjar avvecklas, dock med möjlighet för myndigheterna att inom vissa närmare angivna gränser medgiva motsvarande förmåner jämväl åt andra, därest särskilda omständigheter därtill föranleda. De av utredningen föreslagna åtgärderna kunna i vissa fall bli förmånligare för den enskilde än dem, som samhället kan komma att vidtaga för lösningen av arbetslöshetsproblem i allmänhet. En dylik undantagsställning har dock av utredningen ansetts befogad med hänsyn till att de till längre tids militärtjänstgöring inkallade genom sin långa frånvaro från civil verksamhet beräknas komma att möta större svårigheter än andra vid lösandet av för dem uppkommande sysselsättnings- och försörjningsproblem samt med beaktande jämväl av den samhälleliga insats, de inkallade haft att utföra under ofta påfrestande förhållanden.

De av utredningen framlagda förslagen ha i sina huvuddrag lämnats utan erinran i de däröver avgivna utlåtandena.

För egen del finner jag med hänsyn till vad som framkommit vid den av utredningen gjorda undersökningen rörande den långtidsinkallade personalens förhållanden och på av utredningen anförda skäl uppenbart, att särskilda åtgärder böra vidtagas för att för inkallad personal underlätta återgången till civil verksamhet efter beredskapens upphörande. I huvudsak kan jag också biträda de förslag till åtgärder, som av utredningen framlagts. I vissa avseenden äro dock ändringar enligt min mening påkallade.

Utredningen har föreslagit, att långtidsinkallad personal, som icke längre erfordras för egentliga beredskapsuppgifter, skall erhålla tillfälle till fortsatt militärtjänstgöring i samma ordning som tidigare, d. v. s. i fråga om värnpliktiga med stöd av 28 § värnpliktslagen, och att personalen därunder skall sysselsättas med avvecklingsåtgärder av skilda slag.

Även om det ännu icke är möjligt att i alla delar slutligt bedöma under

vilka former beredskapen kan komma att avvecklas, synas mig vissa hållpunkter redan nu kunna angivas. Sålunda torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att med beaktande av de särskilda förhållanden, som kunna göra sig gällande inom olika försvaret tillhörande områden, avgöra, när neutralitetsvakt icke längre kan anses erforderlig. Såsom huvudregel bör gälla, att därefter några inkallelser till tjänstgöring enligt 28 § värnpliktslagen icke må komma i fråga och att ej heller reservpersonal eller annan med denna likställd personal utöver den, som i fredstid kan tagas i anspråk, må inbeordras till tjänstgöring. Sådana till tjänstgöring jämlikt 28 § värnpliktslagen inkallade värnpliktiga, vilka vid ifrågavarande tidpunkt befinna sig i tjänst för att fullgöra dem enligt fredsbestämmelser åliggande tjänstgöring, skola dock givetvis kvarbliva i tjänstgöring under därför bestämd tid. Det synes böra ligga i Kungl. Maj:ts hand att för denna personal meddela föreskrift, om och i vad mån den efter beredskapens upphörande fortsätta tjänstgöringen skall med avseende å de värnpliktiga tillkommande ekonomiska förmåner anses såsom tjänstgöring jämlikt 28 § värnpliktslagen eller enligt 27 § samma lag. Avgörandet härutinnan torde få träffas under hänsynstagande till att dessa värnpliktiga varit berättigade till krigslön och till familjebidrag enligt krigsfamiljebidragsförordningen under den del av tjänstgöringstiden, som sammanfallit med beredskapstiden, och att en övergång till fredslön och fredsfamiljebidrag kan komma att, åtminstone i vissa fall, medföra sämre förmåner, något som torde böra undvikas under en sammanhängande tjänstgöringsperiod.

För utförandet av med försvarsberedskapens avveckling sammanhängande särskilda arbetsuppgifter bör i första hand tagas i anspråk i fredsorganisationen ingående personal. I den mån denna personal icke förslår, bör, såsom också i vissa av de avgivna utlåtandena framhållits, civil personal tillfälligt anställas för arbetets utförande. Därvid bör företräde lämnas långtidsinkallad militär personal, som befinner sig i tjänstgöring vid tiden för beredskapens upphörande. Härigenom vinnes även fördelen, att personalen i fråga erhåller rådrom för att ordna sin slutliga återgång till civilt arbete. Hinder synes emellertid icke böra möta att, om och i den mån så befinnes lämpligt, bestämma utgående ersättning till belopp, svarande mot den krigsavlön och i förekommande fall familjebidrag jämte hemortslön, som utgått under tiden för den militära tjänstgöringen. I fall, då militär personal kan komma att erfordras för vissa särskilda arbetsuppgifter och detta personalbehov icke kan tillgodoses inom ramen för fredsorganisationen, torde frivillig militärtjänstgöring böra komma i fråga och sådan medgivas långtidsinkallad personal, som eljest skulle ha hemförlovats. Jag förutsätter, att det även för detta fall skall få ankomma på Kungl. Maj:t att föreskriva, att den fortsatta tjänstgöringen efter beredskapens upphörande skall i fråga om ekonomiska förmåner anses såsom tjänstgöring jämlikt 28 § värnpliktslagen. Även frivillig personal av olika kategorier, som varit i tjänst under beredskapstiden men likväl icke i likhet med tvångsvis ianspråktagen personal anses böra bli berättigad till ekonomiskt stöd för underlättande av övergången till civil verksamhet, bör enligt mitt förmenande kunna ifrågakomma för tillfällig civil anställning och för frivillig militärtjänstgöring av förut angivet slag.

Möjligheten att nu nämnda åtgärder icke bliva tillfyllest för tillgodoseende av det vid avveckling av försvarsberedskapen uppkommande personalbehovet torde emellertid icke kunna helt uteslutas. I undantagsfall kan det

visa sig behöfvligt att för med avvecklingen sammanhörande uppgifter tvångsinkalla värnpliktiga. I den mån så är möjligt med hänsyn till arbetsuppgifternas art böra därvid i främsta rummet sådana värnpliktiga komma i fråga som fullgjort ingen eller ringa beredskapstjänst. Dylika inkallelser torde böra grundas på för ändamålet stiftad särskild lag. Det är min avsikt att taga spörsmålet härom under ytterligare övervägande och för det fall att så skulle visa sig påkallat framdeles föreslå åtgärder i detta avseende.

Den personal, som vid tidpunkten för beredskapens avveckling är i tjänstgöring och då fyller villkoren för erhållande av stöd vid återgången till civil verksamhet, bör enligt mitt förmenande bibehålla rätten härtill, även om den enskilde före denna återgång kommer att — för arbetsuppgifter, som sammanhånga med beredskapens avveckling — under längre eller kortare tid tagas i anspråk i civil anställning eller för frivillig militär tjänstgöring. Så bör dock icke under obegränsad tid vara fallet. Lämpligen bör på Kungl. Maj:t ankomma att i den mån så är möjligt meddela föreskrift av innebörd att avvecklingsperioden skall vid viss tidpunkt anses såsom avslutad, varav följer, att särskild personal icke därefter må inneha anställning eller vara inkallad för hithörande uppgifter. Vid denna tidpunkt eventuellt återstående uppgifter av angivet slag böra omhändertagas av inom fredsorganisationen disponibel personal.

Utredningens förslag om att rådrum för övergång till civil verksamhet skall beredas reservpersonal och f. d. fast anställt manskap även genom frivillig tjänstgöring å vakanta, i vederbörliga fredsstater upptagna beställningar finner jag mig böra biträda. Jag vill dock redan i detta sammanhang framhålla, att jag icke kan finna rimligt att under alla förhållanden utesluta dem, som erhålla möjlighet till dylik tjänstgöring, från det ekonomiska stöd vid övergången, som skall tillkomma annan personal. Jag förutsätter sålunda, att jämväl denna personal skall, i den mån så prövas skäligt, äga rätt till avvecklingsförmåner, därest tjänstgöringen å vakant beställning icke kommer att sträcka sig över längre tid än förslagsvis ett år.

Den, som erhållit tillfällig civil anställning eller fullgör frivillig tjänstgöring för utförande av arbetsuppgifter, sammanhängande med avvecklingen av beredskapen, skall givetvis äga avbryta anställningen eller tjänstgöringen, därest han får möjlighet att övergå till civil verksamhet. Det synes önskvärt, att vederbörande i den mån så låter sig göra återgår till sysselsättning på den civila arbetsmarknaden vid en tidpunkt, då förhållandevis goda arbetstillfällen erbjuda sig. I likhet med utredningen finner jag påkallat, att i nämnda syfte den nu frivilligt tjänstgörande personalen redan före beredskapens upphörande uppmanas att söka ordna övergången till civil verksamhet. Vissa åtgärder i detta syfte ha av mig vidtagits.

I det följande ingår jag närmare på frågan om de personalgrupper, vilkas övergång till civil verksamhet bör underlättas, och till villkoren härför.

Vad därefter angår arten av de ekonomiska förmåner, som av utredningen ansetts böra tillkomma de långtidsinkallade, alltså avvecklingsersättning, yrkesutbildning jämte avvecklingsersättning och värnpliktslån, finner jag i likhet med de hörda myndigheterna och sammanslutningarna desamma vara lämpliga. Jag återkommer i det följande till frågan om de olika förmånerna samt de förhållanden, under vilka de böra få utnyttjas.

I den i anledning av förevarande proposition väckta *motionen II: 545*, har, såvitt nu är i fråga, erinrats om att utredningsmännen för sin del ansett

visst rådrum kunna beredas de långtidsinkallade genom att beredas möjlighet till fortsatt tjänstgöring för fullgörande av arbetsuppgifter, sammanhängande med beredskapens avveckling, och att de på grund härav icke syntes utredningsmännen hava behov av särskilda ekonomiska övergångsförmåner. I motionen har vidare i anslutning härtill anförts i huvudsak följande.

Någon erinran torde visserligen icke i och för sig kunna göras mot det av departementschefen framlagda förslaget om att civilanställa personal för utförande av vissa militära arbeten i samband med beredskapens avveckling, men i praktiken komme detta system att vålla viss orättvisa, enär icke alla långtidsinkallade torde kunna komma i åtnjutande av här avsedd civilanställning. Därest sålunda vissa långtidsinkallade skulle ha möjlighet att efter avslutad frivillig militärtjänstgöring utöver beredskapen dessutom få komma i åtnjutande av avvecklingsersättning komme de i en förmånligare ställning än andra långtidsinkallade. Den, som civilanställdes för arbetsuppgifter i samband med avvecklingen, skulle nämligen först få det rådrum för ordnande av övergången till civil verksamhet, som den fortsatta tjänstgöringen innebure för att sedan denna slutat erhålla samma rätt till avvecklingsersättning som de långtidsinkallade, vilka icke kommit i åtnjutande av de med civilanställningen förknippade fördelarna. Enligt propositionen skulle dessa långtidsinkallade bibehålla rätten till avvecklingsersättning i ena fallet under »icke obegränsad tid» och i andra fallet då tjänstgöringen å vakant beställning uppgått till förslagsvis högst ett år. Emellertid torde dessa långtidsinkallade, som på de olika sätt här ovan angivits fortsätta i militär tjänst, därigenom erhålla tillräckligt rådrum för att kunna ordna sina civila anställningsförhållanden. En extra förmån därutöver såsom erhållande av avvecklingsersättning, sedan den frivilliga militärtjänsten en gång upphört borde därför heller icke komma i fråga i dessa fall. Skulle å andra sidan denna frivilliga militärtjänstgöring utöver beredskapen pågå under en kortare tidrymd än sex månader, kunde väl anses skäligt, att vederbörande erhåller avvecklingsersättning för tidsskillnaden mellan å ena sidan den frivilliga militärtjänsten och maximitiden för erhållande av avvecklingsersättning, som i propositionen föreslås till sex månader.

Förutsättningar för åtnjutande av föreslagna förmåner m. m.

Utredningen har ansett de förmåner, som föreslagits med avseende å långtidsinkallades övergång till civil verksamhet, böra förbehållas vissa personalgrupper och inom dessa sådan personal som är i tjänstgöring vid tidpunkten för beredskapens upphörande och som då tvångsvis fullgjort av beredskapen föranledd, praktiskt taget sammanhängande tjänstgöring av viss varaktighet.

Rätt till ekonomisk hjälp skulle sålunda tillkomma värnpliktiga samt per-

sonal i krigsmaktens reserver — med undantag för pensionsavgången personal — ävensom i anledning av beredskapen över stat anställt manskap. En förutsättning härför skulle vara, att de tvångsvis tagits i anspråk för tjänstgöring och att tjänstgöringen avslutas i samband med beredskapens avveckling. Förutsättningen skulle dock i vad angår tvångstjänstgöring icke vara ovillkorlig, enär det i åtskilliga fall visat sig förenat med svårigheter att bestämma tjänstgöringens karaktär. Detta har ansetts böra föranleda ett jämförelsevis välvilligt bedömande vid prövning av frågan om rätt för den enskilde att erhålla avvecklingsförmåner. Från sådana förmåner skulle helt uteslutas krigsfrivilliga, d. v. s. personer under eller över värnpliktsåldern samt personer, som — ehuru i värnpliktsåldern — blivit frikallade från fullgörande av värnplikt. I de avgivna *utlåtandena* ha vissa erinringar framställts mot utredningens ifrågavarande förslag.

Departementschefen har funnit det vara principiellt riktigt, att rätten till avvecklingsförmåner knytes till tvångsvis fullgjord tjänstgöring. Möjligheter hava dock, såsom utredningen framhållit, syntts departementschefen böra föreligga att bevilja dylika förmåner även i fall, då tjänstgöringens karaktär visar sig svår att fastställa. Därvid syntes böra gälla, att endast sådan tjänstgöring som är uppenbart frivillig bör utesluta rätt till avvecklingsförmåner. I princip bör vidare, framhåller departementschefen, tiden för den fredsmässiga utbildningen enligt 27 § värnpliktslagen icke tagas i beräkning. Har värnpliktig jämlikt 28 § nämnda lag varit inkallad för fullgörande av honom enligt 27 § 1 mom. samma lag åliggande tjänstgöring, skall således denna tjänstgöring icke få inräknas i kvalifikationstiden.

Vidkommande de ifrågakommande personalgrupperna har departementschefen funnit sig, i anslutning till utredningens förslag och med beaktande av vad som framhållits i vissa av remissutlåtandena, böra förorda, att avvecklingsförmåner — under förutsättning att övriga villkor äro uppfyllda — skola tillkomma värnpliktiga samt fast anställd, icke ständigt tjänstgörande personal — med undantag för dels personal på disponibilitetsstat, avgångsstat, övergångsstat och reservstat, dels ock med tjänstepension från sådan stat avgången personal — officerare och underofficerare i sjövärnsskåren samt i anledning av beredskapen över stat anställt manskap ävensom — under särskild förutsättning, till vilken departementschefen i det följande återkommer — krigsfrivilliga och annan frivilligt tjänstgörande personal, som omedelbart före krigsfrivilligtjänstgöringen fullgjort tvångstjänstgöring. En vidare utsträckning i förhållande till utredningsmännens förslag av rätten till avvecklingsförmåner än som sålunda förordats har departementschefen icke funnit motiverad. Vad särskilt angår personal på övergångsstat och reservstat, som enligt civilförvaltningens uppfattning i vissa fall skäligen borde tillerkännas rätt till dylika förmåner, har departementschefen erinrat, att ifrågavarande personal åtnjuter löneförmåner även under tid, varunder den icke tages i anspråk för tjänstgöring, och att löneförmånerna äro av sådan

storleksordning, att det icke kan anses påkallat att därutöver medgiva särskilda förmåner för ordnande av övergången till civil verksamhet.

Vad därefter angår den tjänstgöringstid, som skall fordras för erhållande av rätt till avvecklingsförmåner, har utredningen föreslagit, att den skall bestämmas till två år i oavbruten följd intill tidpunkten för tjänstgöringens avslutande i anledning av beredskapens upphörande, därvid dock hänsyn icke skall tagas till att ett avbrott av högst tre månaders varaktighet kan ha förekommit. Utredningen har emellertid funnit befogat, att avvecklingsförmåner skola kunna efter prövning i varje särskilt fall få åtnjutas, även om tjänstgöringen icke pågår vid tidpunkten för beredskapens avveckling. därest fråga är om person, som under de närmast förflutna tre åren fullgjort beredskapstjänstgöring under sammanlagt minst två år. **Gentemot dessa förslag** ha i huvudsak icke framställts andra erinringar än att den fordrade tjänstgöringstiden av två år bör anses ha varit fortlöpande, även om flera avbrott av sammanlagt högst tre månader förekommit, samt att hänsyn bör i vidare utsträckning än av utredningsmännen förordats tagas till förhållandena för dem, vilka avslutat sin tjänstgöring före tidpunkten för påbörjandet av beredskapens avveckling men till följd av tjänstgöringstidens längd åsamkats svårigheter vid övergången till civil verksamhet.

För egen del har departementschefen funnit såsom allmän regel böra gälla, att tjänstgöringen skall pågå vid tidpunkten för beredskapens upphörande och att tjänstgöringstidens längd under senast förflutna två år vid nämnda tidpunkt skall ha uppgått till minst 21 månader samt att tjänstgöringen i dess helhet varit föranledd av beredskapsförhållandena. Har tjänstgöringen slutat dessförinnan, syntes efter prövning av den centrala myndighet, som får sig ålagt att handlägga förevarande ärenden, sådana förmåner likväl böra beviljas. därest tjänstgöringen i anledning av beredskapen haft en varaktighet av minst tre år och avslutats tidigast ett år före nämnda tidpunkt samt ett påtagligt orsakssammanhang kan anses förefinnas mellan tjänstgöringstidens längd och svårigheten att erhålla utkomst på den civila arbetsmarknaden.

För krigsfrivilliga och annan frivilligt tjänstgörande personal, som omedelbart före den frivilliga tjänstgöringen fullgjort tvångstjänstgöring antingen i egenskap av fast anställda eller såsom värnpliktiga, bör, framhåller departementschefen, den särskilda förutsättningen uppställas, att tvångstjänstgöringens längd uppgått till minst 21 månader inom en tidrymd av två år och avslutats högst ett år före tidpunkten för beredskapens avveckling samt att den därpå följande frivilliga tjänstgöringen försiggått utan avbrott intill samma tidpunkt.

Den tid, inom vilken till avvecklingsförmåner berättigad skall ingiva ansökan om sådana förmåner, har av utredningen föreslagits till en månad efter avslutad tjänstgöring. I de avgivna utlåtandena har icke rests invändning häremot i annan mån än att arbetsmarknadscommissionen erinrat om

att rätten att söka värnpliktslån enligt gällande värnpliktslåneförordning är begränsad till en tid av tre månader närmast efter tjänstgöringens avslutande och att i särskilda fall lån må sökas jämväl senare. Det har syntts departementschefen böra få ankomma på Kungl. Maj:t att härutinnan meddela erforderliga föreskrifter.

Värnpliktslån.

Vid den av utredningen verkställda undersökningen rörande de långtidsinkallades förhållanden har framkommit, att åtskilliga av dessa uttalat önskemål om att få komma i åtnjutande av lån för att därigenom få möjligheter att ägna sig åt mera omfattande studier eller att etablera sig såsom egna företagare eller näringsidkare. Med hänsyn härtill och då den nu gällande värnpliktslåneförordningen icke ansetts tillgodose lånemöjligheterna i erforderlig utsträckning, har utredningen framlagt särskilt förslag om värnpliktslån såsom en form av avvecklingsförmån åt de långtidsinkallade.

Utredningen har sålunda funnit sig böra förorda, att rätt till värnpliktslån, som nu står öppen endast för värnpliktiga och underbefäl i krigsmaktens reserver, skall utsträckas till att gälla samtliga de personalgrupper, som ansetts böra ifrågakomma till avvecklingsförmåner. Vidare har utredningen föreslagit, att värnpliktslån må beviljas även i fall, då lånebehovet är föranlett av vederbörandes avsikt att påbörja studier och för igångsättande av ny näring eller rörelse, samt att maximibeloppet för värnpliktslån såvitt angår ifrågavarande personal skall höjas från nuvarande 5 000 kronor till 7 000 kronor. Därjämte har utredningen förutsatt, att amorteringstid och tidpunkt för amorteringens påbörjande av den lånebeviljande myndigheten skall i det enskilda fallet bestämmas med hänsyn till lånets ändamål och låntagarens förhållanden inom ramen för den nu i värnpliktslåneförordningen föreskrivna längsta lånetiden av tio år.

I de över utredningens betänkande avgivna *utlåtandena* har förslaget om värnpliktslån i huvudsak lämnats utan erinran. Vissa personalsammanslutningar ha dock funnit lånens maximibelopp böra bestämmas till 10 000 kronor.

Departementschefen har anslutit sig till utredningens förslag. Departementschefen har sålunda funnit skäl vara förhanden att medgiva rätt till värnpliktslån även för de kategorier av personal, som funnits böra få komma i åtnjutande av särskilt stöd av staten för ordnande av sin återgång till civil verksamhet men som icke för närvarande äro hänförliga under värnpliktslåneförordningen. Åtskilliga av de långtidsinkallade syntes icke före tjänstgöringens början haft tillfälle att påbörja då planlagda studier. Förhållandena kunde i dylika fall vara sådana att vederbörande numera kunna vara ur stånd att utan hjälp av det allmänna finansiera en mer omfattande utbildning än som vid bifall till det i det följande framlagda förslaget anord-

nas genom statsverkets försorg. Den avvecklingsersättning, som av utredningen föreslagits skola få utgå under tid för yrkesutbildning, erbjöde ju i fall av denna art allenast begränsade möjligheter. Med hänsyn härtill har departementschefen liksom utredningen funnit påkallat, att värnpliktslån beviljas i dylika fall. Skäl synas departementschefen också föreligga att, såsom utredningen föreslagit, medgiva lån för etablerande av egen näring eller rörelse i sådana fall då förutsättningar härför äro för handen men vederbörande saknar för ändamålet erforderlig kapitaltillgång, därest icke det allmänna ställer medel till förfogande. Vidkommande värnpliktslårens maximibelopp har departementschefen jämväl biträtt utredningens förslag. Departementschefen har sålunda funnit sig icke kunna förorda personalsammanslutningarnas förslag om höjning av maximibeloppet till 10 000 kronor. I likhet med försvarsväsendets lönenämnd har departementschefen utgått från att det i vissa fall kan vara lämpligt att fördela beviljat lån på flera utbetalningar. Till frågan om de organ, som skola omhändervisa låneverksamheten och om den ordning, i vilken bestämmelserna om dessa särskilda värnpliktslån böra meddelas, ävensom till spörsmålet om lånens finansiering återkommer departementschefen i det följande.

Kungl. Maj:t har i annat sammanhang förelagt riksdagen förslag angående omskolning av i militärtjänst skadade. Den omständigheten, att en långtidsinkallad beredskapsinvalid vid bifall till nämnda förslag på sådan grund kan bli berättigad till vissa förmåner, bör givetvis, framhåller departementschefen, icke få föranleda, att han försättes i sämre läge än annan långtidsinkallad.

Avvecklingsersättning.

I syfte att förbättra möjligheterna för de långtidsinkallade att lösa sina försörjningsproblem i avvaktan på anställnings vinnande och under tid för deltagande i fortbildnings- eller omskolningskurser samt för att i vissa fall underlätta för dem att kunna antaga anställning med förhållandevis låga löneförmåner har *utredningen* föreslagit, att de långtidsinkallade på vissa villkor skola komma i åtnjutande av en särskild avvecklingsersättning. Storleken av denna ersättning föreslås bli beroende av de förmåner, som utgått under tiden för den militära tjänstgöringen. För personal, som avlönas enligt för fast anställda gällande grunder, skulle avvecklingsersättningen sålunda bestämmas med hänsyn till månadslönens storlek och i vad gäller över stat och i reserven anställt manskap även med hänsyn till de dem tillkommande naturaförmånernas värde vid utbyte mot kontant ersättning. För värnpliktsavlönade skulle ersättningen beräknas med hänsyn till krigslön jämte enligt krigsfamiljebidragsförordningen utgående bidrag vid tiden för tjänstgöringens avslutande eller, om bostadsbidrag icke utgått till ensamstående värnpliktig, den inkvarteringsersättning, som enligt därom meddelade bestämmelser i vissa fall skulle ha kunnat utbetalas till honom. Utred-

ningen har dock förordat, att ersättningens belopp skall maximeras till 400 kronor inom ortsgrupp I, till 450 kronor inom ortsgrupp II samt till 500 kronor inom ortsgrupp III, därvid till ortsgrupp I skulle hänföras A-, B- och C-orter i det statliga lönesystemet, till ortsgrupp II D-, E- och F-orter samt till ortsgrupp III övriga orter. Enligt förslaget skulle avvecklingsersättningen utgå under högst sex månader efter tjänstgöringens upphörande, varvid dess belopp dock månatligen skulle reduceras med tio procent av det för första månaden fastställda beloppet.

I de av myndigheterna och personalsammanslutningarna avgivna *utlåtandena* har förslaget i huvudsak tillstyrkts. Vissa erinringar ha dock framställts.

Departementschefen har för egen del rörande avvecklingsersättningen anfört följande.

Införandet av en särskild avvecklingsersättning synes mig vara en lämplig form för beredande av hjälp åt de långtidsinkallade under den närmaste tiden efter avslutad tjänstgöring vid försvarsväsendet i de fall då de icke lyckas vinna en anställning. Jag får alltså tillstyrka, att denna form av avvecklingsförmån införes och att avvecklingsersättningen må få utgå under en tid av högst sex månader. I enlighet med utredningens förslag bör den få tagas i anspråk vid arbetslöshet, under förutsättning att den arbetslöse är anmäld hos den offentliga arbetsförmedlingen och denna icke förmått bereda honom lämpligt arbete. Därvid böra föreskrifterna i 15 § arbetslöshetskasseförordningen tillämpas, när det gäller att fastställa vad som skall förstås med lämpligt arbete. Arbetet skall sålunda bland annat motsvara vederbörandes krafter och färdigheter, varjämte särskilda omständigheter i övrigt icke skola föreligga med hänsyn till sökandens personliga förhållanden eller arbetets natur. Emellertid kunna uppenbarligen vissa svårigheter uppkomma även för sådana långtidsinkallade, som vid beredskapens avveckling visserligen erhålla arbete men i sin anställning åtnjuta lägre lön än som svarar mot de förmåner, som kommit dem tillgodo under militärtjänsten. I sådana fall föreligger ett behov av ekonomiskt bistånd för att vederbörande skall kunna anpassa sig efter det ändrade läget. Jag förordar, att en dylik anpassningshjälp då får utgå i form av lönefyllnad, oavsett om den långtidsinkallade återgår till den anställning han innehaft före militärtjänstgöringen eller om han — genom arbetsförmedlingens hjälp eller egna åtgöranden — vinner ny anställning. Jag förutsätter, att de organ, som skola omhänderta utbetalning av avvecklingsersättning, så långt möjligt är skola utöva kontroll över att avvecklingsersättningen icke kommer att utgå i andra fall eller med högre belopp än som avsetts. Givetvis skall den ersättningsberättigade åläggas skyldighet att hålla vederbörligt organ underrättat om sina anställningsförhållanden, och därvid synes samma ordning kunna tillämpas som när det gäller familjebidrag enligt krigsfamiljebidragsförordningen.

Med anledning av vad som framhållits i vissa remissutlåtanden rörande behovet av att klargöra förhållandet mellan avvecklingsersättning och daghjälp från arbetslöshetskassa, vill jag uttala, att jag delar socialstyrelsens uppfattning, att avvecklingsersättning bör betraktas såsom avlönning i den mening, som avses i 18 § förordningen om arbetslöshetskassor, varav följer att understöd från arbetslöshetskassa icke bör utgå jämsides med avvecklingsersättning.

Vad därefter angår sättet för bestämmande av avvecklingsersättningens belopp kan jag i huvudsak biträda utredningens förslag. För personal, som enligt krigsavlöningsreglementet avlönas enligt de för fast anställd personal gällande grunderna, bör ersättningsbeloppet alltså bestämmas med hänsyn tagen till den under sista kalendermånaden före dagen för beredskapens upphörande utgående månadslönen, beräknad efter vederbörandes dåvarande mantals-skrivningsort, samt, i vad gäller personal med lön i likhet med fast anställt manskap, i övrigt på sätt utredningen föreslagit. Därvid bör i förekommande fall inkvarteringsersättningens belopp beräknas till vad som enligt gällande bestämmelser om inkvarteringsersättning utgår efter de första femton dygnet. Avgörande för avvecklingsersättningens maximibelopp bör vara vederbörandes mantals-skrivningsort, varvid i syfte att förenkla uträkningen av beloppen — utan avseende å ortsgrupperingen enligt avlöningsreglementena — mantals-skrivningsorten bör räknas till den ortsgrupp, till vilken den enligt lagen om folkpensionering är hänförlig. Härigenom vinnes, att avvecklingsersättningens maximibelopp alltid blir detsamma i en och samma kommun, antingen fråga är om avvecklingsersättning för t. ex. reservofficer eller värnpliktig. Vidkommande personal, som enligt krigsavlöningsreglementet åtnjuter lön efter för värnpliktig gällande grunder, bör avvecklingsersättningen bestämmas på sätt utredningen föreslagit, därvid givetvis i förekommande fall hänsyn också bör tagas till hemortslön, som utgått under sista kalendermånaden före dagen för beredskapens upphörande, och i förekommande fall till inkvarteringsersättning, som skulle utgått efter femtonde dygnet.

Den av utredningen föreslagna reduktionsregeln, nämligen att avvecklingsersättningens belopp för varje efterföljande månad efter den första, under vilken den utgår, skall minskas med tio procent av första månadens belopp, innebär, att avvecklingsersättningsbeloppet under sju, d. v. s. sista månaden efter tjänstgöringens upphörande kommer att utgå med allenast hälften av det för första månaden fastställda beloppet. Mot denna regel ha erinringar framställts i vissa remissutlåtanden. Härvid har gjorts gällande, dels att skäl icke syntes föreligga för dylik reduktion, när en arbetslös under senare delen av perioden hade väl så stort behov av ekonomiskt stöd som under periodens början, dels ock att reduktionen för värnpliktiga icke-familjeförsörjare bleve för stor med hänsyn till att de värnpliktigas ersättningsbelopp för första månaden i vissa fall måste bli förhållandevis lågt. Enligt min mening är den av utredningen förordade reduktionsregeln ägnad att tillgodose det därmed avsedda syftet, nämligen att förebygga utnyttjandet av avvecklingsersättningen såsom arbetsfri inkomst. I princip finner jag mig på grund härav böra förorda utredningens förslag. Å andra sidan synes det mig knappast erforderligt att i liknande syfte förorda införande av den av socialstyrelsen föreslagna regeln, att avvecklingsersättningen, om vederbörande antager ett arbete, skall minskas endast med viss del av lönebeloppet. Vad angår utredningens förslag om att för värnpliktiga — under hänsyntagande till familjebidrag, som utgått vid tidpunkten för beredskapens upphörande — fastställt belopp för avvecklingsersättning skall ändras, därest familjens sammansättning undergår förändring eller familjemedlemmarnas inkomstförhållanden ändras, delar jag den i vissa remissutlåtanden uttalade uppfattningen, att dylika förhållanden icke böra föranleda ändring i avvecklingsersättningens belopp, när detta dels skulle föranleda svårigheter för vederbörande myndigheter, dels ock synes ha ringa fog för sig med hänsyn till att avvecklingsersättningsbelopp för annan personal icke avses skola påverkas av enahanda omständigheter. Däremot bör avvecklingsersättningens månadsbelopp givetvis kunna undergå förändring, därest

den ersättningsberättigade själv kommer i åtnjutande av inkomst av tillfällig anställning eller annan förvärvskälla. De av utredningen föreslagna maximibeloppen för avvecklingsersättningen i ortsgrupperna I, II och III, vilka belopp lämnats utan erinran i remissutlåtandena, har jag för egen del funnit lämpligt avvägda.

Jag återkommer i det följande till frågan om de organ, som böra omhänderha fastställandet och utbetalningen av avvecklingsersättningen, och till sättet för bestridandet av kostnaderna därför. Till spörsmålet huruvida visst f. d. fast anställt manskap bör i enlighet med av utredningen framställt förslag erhålla annan förmån än avvecklingsersättning återkommer jag jämväl i det följande.

I *motionen II: 545* har, i anledning av departementschefens förslag att avvecklingsersättning skall i form av lönefyllnad få utbetalas jämväl till den, som återgår till före tjänstgöringen innehavd anställning, anförts i huvudsak följande.

Systemet med avvecklingsersättning avser bl. a. att bereda de långtidsinkallade en känsla av trygghet för sin försörjning under viss tid efter beredskapens avveckling. Den, som under tjänstgöringstiden haft vetskap om sin möjlighet att vid avvecklingen få återgå till tidigare innehavd anställning, har icke haft den otrygghetskänsla under sin beredskapstjänst, som i anställningshänscende sämre lottade kamrater plågats av, och behöver sålunda icke i olikhet mot dessa med särskilda medel kompenseras härför. Det förefaller sålunda föga motiverat att på sätt i propositionen föreslagits utvidga rätten till lönefyllnad till förmån för sådana långtidsinkallade, vilka vid beredskapens avveckling återgå till tidigare innehavd anställning. Det är föga troligt, att de sakkunnigas förslag, som innebär att löneutfyllnaden skall begränsas till sådana långtidsinkallade, vilka icke hava möjlighet att återgå till sin tidigare anställning, skulle komma att missbrukas på så sätt, att den, som kan återgå till tidigare anställning, likväl underlåter detta för att därigenom söka bli berättigad till avvecklingsersättning. Man får nämligen utgå ifrån, att arbetsförmedlingen gör sig underrättad om vederbörandes föregående civila anställning och huruvida denna fortfarande står till förfogande. Skulle så vara fallet men vederbörande ändock vägrar att återgå till den förra anställningen utan i stället i avsikt att erhålla löneutfyllnad begär anvisning av arbetsförmedlingen å ny anställning, skall han enligt de sakkunnigas förslag mista rätten till i så fall eljest utgående lönefyllnad. Vidare torde böra framhållas att propositionens förslag till utvidgning av rätten att erhålla lönefyllnad inför ett nytt understöds klientel, vilket kan medföra att själva organisationen för prövning och utbetalning av bidragen kan komma att kompliceras.

I de likalydande *motionerna I: 327* och *II: 516* har till stöd för yrkandet att avvecklingsersättningens maximibelopp måtte fastställas till 450 kronor i alla ortsgrupper anförts följande.

Dyrortsgraderingen av avvecklingsersättningen motiveras med att de inkallades månadslön och familjebidrag äro dyrortsgrupperade. Om avvecklingspremien maximerades vid ett och samma belopp skulle detta enligt departe-

mentschefens uppfattning innebära vissa olägenheter. Det står dock fast att den orättvisa, som graderingen efter s. k. dyrort av månadslön och familjebidrag innebär gentemot olika kategorier inkallade, icke utgör någon orsak att överföra denna orättvisa till avvecklingspremierna. Fastmer borde det vara angeläget att eliminera rådande orättvisor och utbetala lika stor ersättning för samma prestation. Motionärerna anse för sin del att avvecklingspremien bör fastställas att utgå med ett och samma högsta belopp i hela riket, exempelvis 450 kr. eller med det belopp, som föreslagits utgå i ortsgrupp II. Statsverkets kostnader torde härigenom förhållandevis bli oförändrade i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag.

Fastställande av avvecklingsersättningen med olika stora belopp i tre ortsgrupper kommer även att stöta på åtskilliga praktiska svårigheter. Man torde ha anledning att vänta en bestämd strävan hos de inkallade att mantalsskriva sig på högre dyrorter för att komma i åtnjutande av den högre avvecklingspremien. Vidare är det ingalunda säkert att den inkallade efter tjänstgöringens slut kommer att bosätta sig just på mantalsskrivningsorten; utsikterna att erhålla arbete kunna vara större på andra platser. Det är uppenbart att betydande olägenheter kunna uppstå genom att ersättningspremierna äro dyrortsgraderade. Enligt föreliggande förslag äro intervallen mellan olika ortsgrupper 50 kr., då avvecklingsersättningen utgår med maximibeloppet. Men däremot finnes ingen antydning om hur stor intervallen eller avståndet mellan ortsgrupperna skall vara, när premierna utgå med lägre belopp än maximibeloppen. Även ur den synpunkten synes det rimligt att bestämma avvecklingsersättningen åt den långtidsinkallade beredskapspersonalen till ett och samma belopp, oberoende av mantalsskrivningsort.

Yrkesutbildning m. m.

Utredningen har inledningsvis erinrat om att Kungl. Maj:t i propositionen 1944: 281 anmälde fråga angående anvisande av anslag å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, varvid upptogs till behandling bland andra vissa med yrkesundervisningen sammanhörande frågor och närmast då spörsmålet om yrkesutbildning vid en arbetslöshetskris m. m. Efter en närmare redogörelse för de i nyssnämnda proposition framlagda synpunkterna och förslagen har utredningen understrukit angelägenheten av att de långtidsinkallade snarast möjligt efter hemförlovning kunde inlemmas i det produktiva arbetet. För uppnående av detta syfte har utredningen funnit erforderligt, att för en del av de långtidsinkallade öppnas möjligheter till kompletterande yrkesutbildning och för andra till omskolning till yrken, där behov av arbetskraft kan antagas förefinnas vid beredskapens avveckling, och förutsatt, att denna utbildning skall förläggas till tiden efter beredskapstjänstgöringens avslutande. Då det icke syntes utredningen möjligt att giva ifrågavarande långtidsinkallade föredradsrätt till utnyttjande av normalt förefintliga yrkesutbildningsmöjligheter, har det ansetts lämpligast att i erforderlig omfattning anordna särskilda fortbildnings- och omskolningskurser för dem. Under tiden för deltagande i yrkesutbildningen borde de långtidsinkallade för tryggande av sin och sina eventuella familjers försörjning vara berättigade att komma i åtnjutande av den

avvecklingsersättning, som föreslagits skola utgå under viss tid vid arbetslöshet efter avslutad tjänstgöring vid försvaret. Såsom förut framhållits avses avvecklingsersättningens belopp skola reduceras för varje månad efter den första, och det kan beräknas uppkomma fall, då den skulle komma att utgå med lägre belopp än de bidrag, som i olika former tillkomma andra arbetslösa, vilka hänvisas till eljest förekommande yrkesutbildning i beredskapskurser. Med hänsyn härtill har utredningen föreslagit den jämkningen beträffande reduktionen av ersättningens belopp, att ersättningen icke skall komma att utgå med lägre belopp än som svarar mot elev i vanlig beredskapskurs tillkommande förmåner. Kommer yrkesutbildning för långtidsinkallad att få längre varaktighet än sex månader, d. v. s. fortgå utöver den tid, varunder avvecklingsersättning må utgå, borde eleverna enligt utredningens mening för den överskjutande tiden komma i åtnjutande av motsvarande förmåner som dem, vilka tillkomma elever i vanliga beredskapskurser. Rätt till den föreslagna yrkesutbildningen har ansetts böra tillkomma långtidsinkallade, som anmält sig såsom arbetssökande hos den offentliga arbetsförmedlingen men icke av denna kunnat anvisas lämpligt arbete. Deltagare i fortbildningskurs skall vara skyldig avbryta utbildningen, därest honom anvisas lämpligt arbete inom yrket, medan deltagare i omskolningskurs icke skall vara skyldig att avbryta utbildningen för att taga erbjudet arbete.

Kostnaderna för kursverksamhetens bedrivande ha av utredningen förutsatts skola i sin helhet bestridas av statsmedel.

I de över utredningens betänkande avgivna *utlåtandena* ha icke från något håll framställts erinringar mot att långtidsinkallade erhålla möjligheter till kompletterande yrkesutbildning eller till omskolning till nytt yrke. Däremot ha vissa myndigheter framlagt förslag till ändringar i vad gäller utbildningens organisation och sättet för beredande av förmåner åt elever i yrkesutbildningskurserna, i den mån dessa kurser komma att pågå längre tid än den, varunder avvecklingsersättning kommer att utgå.

Departementschefen har för egen del anfört följande rörande yrkesutbildning m. m.

Då det är uppenbart, att åtskilliga av de långtidsinkallade under sin tjänstgöring kunna ha till en del förlorat tidigare uppnådd yrkesfärdighet, synes det mig lämpligt, att dessa erhålla möjlighet till fortbildning inom sitt yrke, när deras tjänstgöring i anledning av beredskapen upphört. Beroende på arbetsmarknadsläget kan därjämte behov uppkomma att giva andra långtidsinkallade tillfälle till omskolning liksom statsmakterna förutsatt, att arbetslösa i vanlig ordning skola få tillfälle till yrkesutbildning i beredskapskurser. Jag tillstyrker alltså det av utredningsmännen framlagda förslaget om att yrkesutbildning skall komma till stånd i syfte att därigenom öka de långtidsinkallades möjligheter att vinna utkomst på den civila arbetsmarknaden efter beredskapstjänstgöringens avslutande.

I fråga om denna yrkesutbildning har utredningen förordnat anordnande av särskilda kurser för de långtidsinkallade, medan vissa myndigheter framhållit lämpligheten av att förefintliga möjligheter till inplacering av dem i

eljest för fortbildning eller omskolning anordnade kurser utnyttjas. Härutinnan delar jag den av myndigheterna uttalade uppfattningen och förutsätter alltså, att särskilda kurser för de långtidsinkallade icke skola anordnas i vidare mån än detta kan finnas erforderligt för att bereda tillfälle till yrkesutbildning i skälig omfattning. Såsom överstyrelsen för yrkesutbildning framhållit, böra — om särskilda yrkesutbildningskurser för långtidsinkallade visa sig nödvändiga — dessa anordnas i enahanda ordning som de centrala arbetslöshetskurserna enligt överstyrelsens av statsmakterna godtagna förslag rörande kursverksamhet för yrkesutbildning av arbetslösa.

Mot de av utredningen angivna villkoren för tillträde till yrkesutbildning, nämligen att den långtidsinkallade skall vara anmäld såsom arbetssökande hos arbetsförmedlingen och denna ha funnit sig icke kunna anvisa honom lämpligt arbete, har jag icke funnit anledning till erinran. Jag finner däremot icke lämpligt att, såsom statskontoret och socialstyrelsen ifrågasatt, den som på grund av arbetslöshet uppbär avvecklingsersättning skall kunna av myndigheterna hänvisas till yrkesutbildning, men förutsätter, att arbetsförmedlingen skall komma att i dylikt fall framhålla värdet av att utnyttja möjligheterna att förvärva yrkeskunskaper, som kunna underlätta arbetsanställnings vinnande. Jag biträder utredningens förslag till regler beträffande skyldighet för den, som är elev i yrkesutbildningskurs, att i vissa fall antaga arbete, som erbjudes under tiden för utbildningen. Den som visar oförmåga eller bristande vilja att tillgodogöra sig yrkesutbildning, som han påbörjat, bör givetvis skiljas från utbildningen.

Vad därefter angår den ersättning, vilken bör tillkomma långtidsinkallad, som deltagar i yrkesutbildning, finner jag mig kunna biträda utredningens förslag, att avvecklingsersättning må utgå enligt samma regler som vid arbetslöshet. För tid, varunder denna ersättning kan komma att visa sig för knapp, liksom också för utbildningstid, som infaller efter det avvecklingsersättning upphört att utgå, böra eleverna i mån av behov få komma i åtnjutande av understöd enligt de grunder, som gälla för deltagare i yrkesutbildningskurser för arbetslösa, därvid behovsprövningen dock bör verkställas av den statliga centrala myndighet, som kommer att åläggas att i andra avseenden handlägga ärenden angående avvecklingsförmåner åt långtidsinkallade. Kostnader för dylika understöd, som beviljas av ifrågavarande myndighet, böra helt falla å staten och icke såsom för arbetslösa i allmänhet fördelas mellan staten och vederbörliga kommuner. Till sättet för bestridande av kostnaderna för kursverksamheten, vilka kostnader ävenledes böra falla på staten, återkommer jag i det följande. Av vad jag nyss anfört framgår, att jag icke anser skäl vara för handen att för kursdeltagarna införa särskilda regler i fråga om reduktionen av avvecklingsersättningens belopp under andra till och med sjätte månaden. Ersättningen synes utan olägenhet kunna reduceras efter samma regler som för sådana långtidsinkallade, vilka uppbära densamma till följd av arbetslöshet, enär återstående behov för kursdeltagarnas del, vid bifall till vad jag nyss förordat, kommer att tillgodoses genom beviljande av understöd av statsmedel. Beträffande därefter frågan om förmåner för avvecklingsersättningsberättigad, som icke omedelbart efter avslutad beredskapstjänstgöring — trots det att ansökan därom gjorts inom föreskriven tid av en månad — kan vinna inträde i yrkesutbildningskurs, finner jag mig böra föreslå, att sådan långtidsinkallad i vanlig ordning bör få komma i åtnjutande av avvecklingsersättning under tiden mellan tjänstgöringens avslutande och till dess han vinner inträde i yrkesutbildningskurs samt att han efter inträdet i yrkesutbildningskurs skall — till dess de sex månader förflutit, varunder avvecklingsersättning må utgå —

utfå sådan ersättning med å var och en av månaderna fallande belopp, i förekommande fall med i det föregående angiven utfyllnad, medan han för återstoden av utbildningstiden bör få komma i åtnjutande av understöd enligt vad nyss sagts.

Till frågan om ledningen av yrkesutbildningen återkommer jag i det följande.

Ekonomiska förmåner i vissa fall åt värnpliktigt f. d. fast anställt manskap.

Utredningen har framhållit, att gruppen värnpliktigt f. d. fast anställt manskap i viss mån intoge en särställning bland den av utredningens undersökningar berörda personalen. Redan under normala förhållanden hade det nämligen ansetts befogat att tillförsäkra de avgående fast anställda vissa förmåner till hjälp för vinnande av anställning på den civila arbetsmarknaden. De fast anställda vore alltså under vissa betingelser berättigade till s. k. anställning på civilanställningsstat och kunde också komma i åtnjutande av avskedspremie, då de lämnade den militära tjänsten. Dessa förmåner hade också tillförsäkrats över stat anställt manskap, som i oavbruten följd under en tid av minst sex år innehåft fast anställning såsom manskap och anställning över stat. Särskilda organ funnes vidare tillskapade för handläggning av frågor rörande förmedling av anställning åt avgående fast anställt manskap. I syfte att underlätta övergången till civil statsanställning funnes vidare vissa företrädesrättsbestämmelser meddelade (SFS 1936: 505).

Utredningen har ansett skäl tala för att f. d. fast anställt manskap under vissa betingelser såsom hjälp vid lösandet av sysselsättnings- och försörjningsproblemen i samband med försvarsberedskapens avveckling beredas enahanda civilanställningsförmåner som tillkomma i vanlig ordning avgående fast anställt manskap med en minsta anställningstid av sex år. Såsom förutsättning härför borde då gälla, att den förutvarande fast anställde tvångsvis tagits i anspråk för beredskapstjänstgöring i omedelbar anslutning till avgången från den innehavda manskapsbeställningen och att den sammanlagda tjänstgöringstiden härigenom kommit att uppgå till minst sex år.

Departementschefen har funnit det vara ett vägande skäl att i fråga om rätt till övergångsförmåner vid försvarsberedskapens avveckling jämställa de förutvarande fast anställda, om vilka här är fråga, med i vanlig ordning avgående fast anställt manskap, att rekryteringen av fast anställt manskap äger rum vid förhållandevis låg levnadsålder, till följd varav den civila yrkesfärdigheten vid inträdet i den militära tjänsten i flertalet fall är ringa och behovet av bistånd vid övergången till civil verksamhet alltså särskilt stort.

Departementschefen har därför ansett sig böra biträda utredningens förslag i denna del. Att vederbörande under tiden för den fortsatta militärtjänstgöringen erhållit befordran till officer, underofficer eller flaggkorpral i reserven har icke synts departementschefen böra utesluta rätt till civilanställningsförmåner. I likhet med försvarsväsendets lönenämnd funne departementschefen

emellertid skäligt, att krav uppställes på att den fasta anställningen skall ha haft viss minsta varaktighet. Såsom lönenämnden föreslagit borde den fasta anställningen ha innehafts under en tid av minst tre år.

Ett av underbefälsförbundet framfört förslag att löneförmånerna under tid för eventuell anställning på civilanställningsstat skola fastställas med utgångspunkt från att vederbörande vid tidpunkten för avgången från den militära anställningen innehaft furirsbeställning har departementschefen ansett sig icke kunna biträda. En sådan regel skulle nämligen innebära, att de förutvarande fast anställda i vissa fall skulle kunna komma i ett bättre läge än i vanlig ordning avgående fast anställda. Departementschefen funne sig därför böra biträda utredningsförslaget, att löneförmånerna under tid för eventuell anställning på civilanställningsstat i nu ifrågavarande fall skola beräknas som om den inkallade hela tiden kvarstått i sin vid tidpunkten för avskedet från den aktiva tjänsten innehavda beställning.

Till frågan om bestridandet av kostnaderna för förmånerna till visst förutvarande fast anställt manskap återkommer departementschefen i det följande.

Rätt att förena förmåner m. m.

Utredningen har framhållit, att en och samma långtidsinkallad principiellt borde kunna komma i åtnjutande av endast en av de föreslagna förmånerna. Av praktiska skäl har utredningen, såsom framgått av det tidigare anförda, emellertid föreslagit, att förmånerna av avvecklingsersättning och yrkesutbildning skola kunna kombineras. Utredningens förslag innebär alltså, att de långtidsinkallade skola kunna komma i åtnjutande av allenast endera av följande förmåner, nämligen antingen värnpliktslån eller avvecklingsersättning vid arbetslöshet eller såsom lönefyllnad eller ock yrkesutbildning kombinerad med avvecklingsersättning.

I fråga om den tid efter hemförlovningen, inom vilken någon av de föreslagna förmånerna skall sökas, har utredningen föreslagit uppställandet av bestämda regler. Då det kunde förutsättas, att erforderligt planlägningsarbete för ordnandet av fortbildnings- eller omskolningskurser för de långtidsinkallade kunde bedrivas före avvecklingen av försvarsberedskapen, syntes de långtidsinkallade i förhållandevis god tid före väntad hemförlovning kunna orienteras om här uppkommande möjligheter. Som regel syntes därför böra föreskrivas, att ansökan om deltagande i dylik fortbildnings- eller omskolningskurs skulle föreligga senast en månad efter erhållen hemförlovning. Enahanda tidsbegränsning syntes böra fastställas, såväl då det gällde rätten till avvecklingsersättning som värnpliktslån.

I vissa *remissyttranden* hava framställts erinringar mot utredningsmännens ifrågavarande förslag.

Departementschefen har i denna del anförut i huvudsak följande.

För egen del anser jag mig till en början böra erinra om att värnpliktiga redan enligt gällande värnpliktslåneförordning äro berättigade att under vissa betingelser komma i åtnjutande av värnpliktslån. Denna rätt föreligger enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser jämväl för underbefäl i reserven. Kungl. Maj:t har vidare av 1944 års riksdag bemyndigats att utsträcka förordningens tillämpning till att gälla vissa ytterligare personalkategorier. Den omständigheten, att en värnpliktig eller ett underbefäl i reserven varit inkallad till längre tids beredskapstjänstgöring, betager alltså icke vederbörande rätten att på den gällande värnpliktslåneförordningens grunder ansöka om och erhålla värnpliktslån. Det av utredningen uttalade önskemålet, att allenast en form av avvecklingsförmån skall kunna utgå i det särskilda fallet, kan alltså icke tillgodoses med mindre uttrycklig föreskrift meddelas om att till sådan förmån berättigad långtidsinkallad skall vara utesluten från rätt till värnpliktslån enligt den nu gällande värnpliktslåneförordningen. Detta synes mig emellertid varken skäligt eller lämpligt.

Vid sitt ställningstagande till nu föreliggande spörsmål synes utredningen närmast ha åsyftat, att de långtidsinkallade under tiden för militärtjänstgöringen skola kunna förbereda lösningen av sysselsättnings- och försörjningsproblemen så att de vid militärtjänstgöringens upphörande omgående skola kunna realisera de uppgjorda planerna. Ehuru en sådan tanke givetvis kan vara i och för sig fullt riktig, torde den i praktiken ofta nog icke kunna genomföras. Den situationen torde sålunda lätt kunna uppstå, att den långtidsinkallade vid den tidpunkt, då hans militära tjänstgöring upphör, saknar möjlighet att genomföra de av honom uppgjorda planerna. Så kan exempelvis bliva förhållandet beträffande den, som har för avsikt att fullfölja en gång påbörjade studier eller återupptaga egen rörelse. I bägge fallen kan den militära tjänstgöringen upphöra vid sådan tidpunkt, att förhållandevis lång tidrymd kommer att förflyta, innan de praktiska förutsättningarna äro förhanden för studiernas återupptagande respektive för nytt igångsättande av det egna företaget. Då utredningen förutsatt, att för nu närmast ifrågavarande ändamål i främsta rummet värnpliktslånemöjligheten skall utnyttjas, kan vid genomförande av utredningens förslag den situationen uppkomma, att lånemöjligheterna visa sig otillräckliga för det avsedda ändamålet, eftersom försörjningsproblemet under väntetiden också måste lösas. Jag håller därför före, att åtnjutande av endera av avvecklingsförmånerna i inskränkt mening, nämligen avvecklingsersättning eller yrkesutbildning kombinerad med sådan ersättning, icke skall utesluta den långtidsinkallade från rätten att söka och erhålla värnpliktslån enligt de av utredningen förordade grunderna. Emellertid synes vid prövning av värnpliktslåneansökan från långtidsinkallad, som redan kommit i åtnjutande av annan avvecklingsförmån, hänsyn — såsom arbetsmarknads-kommissionen i sitt yttrande framhållit — böra tagas till storleken av ifrågavarande förmån.

Det ligger i sakens natur, att till f. d. fast anställt manskap, som kommer i åtnjutande av civilanställningsförmåner, icke böra utgå jämväl andra ekonomiska förmåner, om vilka här är fråga, med undantag av värnpliktslån, då förutsättningar för beviljande av sådant eljest föreligga.

Organ för handläggning av ärenden rörande föreslagna förmåner m. m.

Utredningen har föreslagit, att det skall uppdragas åt statens arbetsmarknadskommission att fungera såsom centralt organ för handläggning av frågor rörande sysselsättnings- och försörjningsproblem för de långtidsinkallade i samband med försvarsberedskapens avveckling. Därvid har utredningen i fråga om ordnandet av särskilda fortbildnings- och omskolningskurser ävensom annan yrkesutbildning för dessa långtidsinkallade förutsatt, att erforderligt samråd kommer att äga rum mellan kommissionen och överstyrelsen för yrkesutbildning. Sistnämnda myndighet har föreslagits skola medverka vid uppgörande av undervisningsplaner och i övrigt vid kursernas anordnande och bedrivande m. m.

Ärenden rörande värnpliktslån åt långtidsinkallade ha föreslagits skola handläggas av värnpliktslånenämnderna med biträde av familjebidragsnämnderna.

Beträffande handläggningen av frågor rörande avvecklingsersättningen har utredningen föreslagit, att hithörande ärenden skola handläggas av familjebidragsnämnderna. Då avvecklingsersättning enligt utredningens förslag helt skulle gäldas av statsmedel, syntes dock av principiella skäl frågan om ersättningsbeloppets storlek i det enskilda fallet böra underställas det centrala organ, som skulle handlägga dessa ärenden, d. v. s. enligt utredningens förslag statens arbetsmarknadskommission. Skulle någon långtidsinkallad icke åtnöja sig med arbetsmarknadskommissionens beslut i dylikt ärende, syntes han böra äga att söka erhålla rättelse genom besvär hos Kungl. Maj:t.

För f. d. fast anställt manskap, som blir berättigat till samma civilanställningsförmåner som i vanlig ordning avgående fast anställt manskap, har utredningen föreslagit, att hithörande ärenden skola handläggas **centralt av** försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå och lokalt av vederbörlig civilanställningskommission eller, efter omorganisation av dessa organ, motsvarande myndigheter. På de militära myndigheterna borde enligt utredningens mening ankomma att utbetala eventuellt utgående avskedspremie ävensom lön under tid för eventuell anställning på civilanställningsstat.

Departementschefen har förordat utredningens förslag. Arbetsmarknadskommissionen borde jämväl ha att från fall till fall avgöra frågan om understöd åt långtidsinkallad, som deltagar i yrkesutbildning. Vad särskilt anginge ledningen av yrkesutbildningen för de långtidsinkallade har det ansetts böra ankomma på överstyrelsen för yrkesutbildning att taga samma befattning med denna utbildningsverksamhet som i fråga om centrala arbetslöshetskurser.

Kostnadsberäkningar och anslagsfrågor.

Departementschefen har i detta ämne för egen del anfört följande.

Vid de av utredningen gjorda kostnadsberäkningarna har utgångspunkten varit, att de långtidsinkallade skola kunna erhålla allenast endera av de tre förmånerna värnpliktslån, avvecklingsersättning samt yrkesutbildning kombinerad med avvecklingsersättning. I det föregående har jag förordat, att de egentliga avvecklingsförmånerna skola utgöras av avvecklingsersättning eller yrkesutbildning kombinerad med nyssnämnda ersättning samt att de långtidsinkallade härutöver skola kunna erhålla värnpliktslån enligt av utredningen föreslagna grunder, därest behov av sådant lån anses föreligga. Jag har också förordat en utsträckning i vissa hänseenden av rätten till avvecklingsförmåner. Slutligen har jag funnit anledning föreslå, att understöd åt deltagare i fortbildnings- och omskolningskurser i vissa fall skall få, i mån av behov, beviljas dels den som åtnjuter avvecklingsersättning med lägre belopp än som svarar mot maximalt understöd, dels ock den, för vilken avvecklingsersättningen upphört att utgå, och att dessa understöd i sin helhet skola bestridas av statsmedel. Ett genomförande av dessa förslag medför i förhållande till utredningsförslaget vissa kostnadsökningar.

Vad först gäller kostnaderna för värnpliktslåneverksamheten, har från statens arbetsmarknadskommission inhämtats, att vid utgången av januari månad detta år förelåg en behållning av något över 2 500 000 kronor å tidigare för ändamålet anvisat anslag. Då nämnda belopp torde få anses tillräckligt för att under budgetåret 1945/46 därmed skola kunna bestridas kostnaderna jämväl för värnpliktslån, som kunna komma att beviljas långtidsinkallad personal, finner jag icke påkallat, att ytterligare medel nu under fonden för låneunderstöd anvisas till värnpliktslån.

Kostnaderna för avvecklingsersättning ha av utredningen beräknats till 2 250 000 kronor. Som inledningsvis framhållits, har jag emellertid förordat, att rätt till sådan ersättning skall tillkomma vissa ytterligare personalkategorier. Den av mig förordade bestämmelsen, att åtnjutande av avvecklingsersättning icke skall utesluta rätt till värnpliktslån, torde vidare komma att medföra, att ett antal långtidsinkallade under kortare tid kommer att uppbära avvecklingsersättning för att därefter värnpliktslånevägen söka lösa uppkommande sysselsättnings- och försörjningsproblem. Kostnadsberäkningarna för avvecklingsersättningen torde med hänsyn härtill böra grundas på antagandet att omkring 2 000 långtidsinkallade komma att åtnjuta sagda ersättning och omkring 700 yrkesutbildning kombinerad med avvecklingsersättning. Med tillämpande i övrigt av utredningens grunder för kostnadsberäkningarna skulle vid sådant förhållande för avvecklingsersättning erfordras ett anslag av i avrundat tal 3 000 000 kronor.

Undervisningskostnaderna för den av utredningen föreslagna yrkesutbildningen för långtidsinkallade i särskilda för dem organiserade fortbildnings- och omskolningskurser ha av utredningen beräknats till i avrundat tal 400 000 kronor. Jag har utgått från att antalet deltagare i ifrågavarande kurser kommer att bli något större än det av utredningen beräknade, till följd varav undervisningskostnaderna komma att något öka. Denna kostnadsökning kan med tillämpning i övrigt av utredningens grunder för kostnadsberäkningarna uppskattas till omkring 60 000 kronor. I avrundat tal skulle alltså undervisningskostnaderna för yrkesutbildningen kunna beräknas till 460 000 kronor.

I sitt i ärendet avgivna yttrande har överstyrelsen för yrkesutbildning anför, att det vore lämpligast, att undervisningskostnaderna för den här ifrågasvarande yrkesutbildningen bestridas av anslag under åttonde huvudtiteln, och i samband därmed anmält, att ett av överstyrelsen för budgetåret 1945/46 äskat anslag för yrkesutbildning m. m. av nu nämnd anledning syntes böra höjas från tidigare beräknat 3 000 000 kronor till 3 500 000 kronor. Det synes mig lämpligt, att ifrågasvarande kostnader bestridas i nyss angiven ordning. Frågan om beräkningen av nyssnämnda anslag under åttonde huvudtiteln torde i annat sammanhang få underställas riksdagens prövning.

Kostnaderna för civilanställningsförmåner i vissa fall åt förutvarande fast anställt manskap i enlighet med utredningens av mig biträdda förslag har av utredningen ansetts böra bestridas från de normalt under fjärde huvudtiteln för ändamålet upptagna anslagen. Med hänsyn till att kostnaderna för civilanställningsförmåner åt här ifrågasvarande personal sammanhöra med den förstärkta försvarsberedskapen, synes det mig emellertid oriktigt, att dessa kostnader skola bestridas från de normalt under fjärde huvudtiteln anvisade anslagen till vissa civilanställningsåtgärder. Jag vill därför föreslå, att för detta ändamål medel anvisas under särskilt, för här ifrågasvarande avvecklingsåtgärder avsett anslag. Medelsbehovet torde kunna grundas på antagandet att omkring 100 förutvarande fast anställda bliva berättigade till civilanställningsförmåner. Medelsbehovet härför torde kunna beräknas till 125 000 kronor. Jag förutsätter därvid, att från anslaget skola bestridas jämväl kostnader för naturaförmåner samt för rörligt tillägg och kristillägg.

Vad därefter angår kostnaderna för understöd åt deltagare i fortbildnings- och omskolningskurser i de fall, då försörjningsproblemet under hela kurstiden icke kan lösas med utnyttjande av avvecklingersättning, har jag, såsom i det föregående framhållits, funnit skäl tala för att dessa helt bestridas av statsmedel. Till följd härav torde särskild medelsanvisning för ändamålet bliva erforderlig. Att uppskatta storleken av dessa kostnader är förenat med vissa svårigheter. Det synes mig emellertid, som om medelsbehovet skulle kunna med viss grad av tillförlitlighet uppskattas till 75 000 kronor.

Därest de med beredskapens avveckling sammanhörande arbetsuppgifterna — på sätt jag i det föregående förordat — skola fullgöras av civilanställd personal och i vissa fall av frivilligt tjänstgörande militär personal, föranledas självfallet härav vissa avlöningskostnader. Storleken av dessa kostnader kan icke angivas, då omfattningen av de med beredskapens avveckling sammanhängande göromålen icke nu kan bedömas. Jag förutsätter emellertid, att dessa kostnader skola liksom vissa andra med avvecklingen sammanhängande kostnader bestridas från förskottsstat. Till frågan härom torde jag framdeles få återkomma.

För bestridande av de kostnader, som enligt vad jag nyss förordat böra belasta riksstatens fjärde huvudtitel, bör under dennas rubrik E. Diverse uppföras ett förslagsanslag av 3 200 000 kronor. Anslaget bör i anslutning till det anförda disponeras på följande sätt:

Avvecklingersättning, <i>förslagsvis</i>	3 000 000
Civilanställningsförmåner åt visst f. d. fast anställt manskap, <i>förslagsvis</i>	125 000
Understöd i vissa fall åt deltagare i fortbildnings- och omskolningskurser, <i>förslagsvis</i>	75 000

Summa kronor 3 200 000

Med hänsyn till de här ifrågavarande utgifternas sammanhang med försvarsberedskapen torde dessa utgifter icke böra belasta den genom beslut av 1942 års riksdag angivna kostnadsramen för försvaret under femårsperioden 1942/1947.

Departementschefen har slutligen anfört följande.

Vid beslut om vidtagande av åtgärder i syfte att förhjälpa långtidsinkallad personal till sysselsättnings- och försörjningsmöjligheter efter avslutad beredskapstjänstgöring i huvudsaklig överensstämmelse med de av mig i det föregående angivna grunderna erfordras för åtgärdernas genomförande utfärdande av vissa författningsbestämmelser. Då det icke i nuvarande läge kan tillförlitligt bedömas, under vilka förhållanden och — med hänsyn till bland annat läget på arbetsmarknaden — i vilken omfattning åtgärderna behöva genomföras, bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de erforderliga bestämmelserna i ämnet. Det ligger i sakens natur, att vissa gränsfall kunna uppkomma. I betraktande härav synes Kungl. Maj:t jämväl böra äga befogenhet att, där synnerliga skäl föreligga, efter prövning i varje särskilt fall med avvikelse från de i det föregående angivna grunderna medgiva långtidsinkallad att komma i åtnjutande av avvecklingsförmån. En förutsättning härför bör emellertid vara, att ett påtagligt orsakssammanhang föreligger mellan försörjningssvårigheterna och den fullgjorda militärtjänstgöringen.

Utskottet.

Utskottet finner med hänsyn till vad som framkommit vid den gjorda undersökningen rörande den långtidsinkallade personalens förhållanden och på av departementschefen anförda skäl uppenbart, att särskilda åtgärder böra vidtagas av statsmakterna i syfte att för långtidsinkallad personal underlätta återgången till civil verksamhet efter försvarsberedskapens upphörande. De av departementschefen framlagda förslagen rörande beredande av sålunda avsedd hjälp åt långtidstjänstgörande personal finner utskottet vara i huvudsak lämpliga och väl ägnade att läggas till grund för de bestämmelser, vilka böra av Kungl. Maj:t meddelas med hänsyn till vid tidpunkten för avvecklingen rådande förhållanden på arbetsmarknaden m. m.

Vad först angår sättet för *ordnande av försvarsberedskapens avveckling* finner utskottet icke anledning till erinran mot de av departementschefen förordade riktlinjerna härför, innebärande att avvecklingsuppgifterna skola handhavas av i fredsorganisationen ingående personal, av särskild för ändamålet anställd civil personal samt av frivilligt tjänstgörande militär personal och slutligen, därest så befinnes påkallat, av personal som inkallas för ändamålet med stöd av särskilda bestämmelser, som sedermera avses skola underställas riksdagen för godkännande.

Departementschefen har förutsatt, att *rätt till avvecklingsförmåner* skall tillkomma viss långtidstjänstgörande personal, som är i tjänstgöring vid tidpunkten för försvarsberedskapens upphörande, och att denna rätt skall kvarstå för vederbörande, även om han under viss tid därefter såsom frivilligt

tjänstgörande eller civilanställd deltagar i försvarsberedskapens avveckling eller om han i egenskap av i reserven anställd beställningshavare efter frivilligt åtagande tages i anspråk för tjänstgöring å vakant i gällande fredstater uppförd beställning. Mot departementschefens förslag i denna del hava anförts vissa erinringar i motionen II: 545. I motionen har framhållits, att den som tages i anspråk för avvecklingsuppgifter därigenom beredes ett rådrum, när det gäller att ordna för övergången till civil verksamhet, och att detta rådrum kan anses så värdefullt, att vederbörande med hänsyn härtill icke kan anses skäligen böra tillerkännas särskilda förmåner i likhet med den, vilken måste lämna militärtjänsten i samband med försvarsberedskapens upphörande. Även om vissa skäl kunna tala för den i motionen anförda uppfattningen, synes likväl böra beaktas, att läget på arbetsmarknaden kan komma att försämrast under tiden för i anledning av beredskapens avveckling fortsatt tjänstgöring eller innehavd civil anställning, och att behovet av ekonomiskt stöd därför kan vara minst lika stort när den fortsatta tjänstgöringen eller den tillfälliga civila anställningen upphör som vid tidpunkten för försvarsberedskapens upphävande. Därjämte synes böra beaktas, att övergångsförmånerna äro avsedda att vara en hjälp vid övergången från tjänst vid försvaret till den civila arbetsmarknaden. Utskottet finner sig därför böra biträda Kungl. Maj:ts förslag och avstyrker alltså motionen i denna del.

Vidkommande *förutsättningar för åtnjutande av övergångsförmåner*, innebärande bland annat att för rätt till dylika förmåner skall fordras en tjänstgöringstid av minst 21 månader under senast förflutna två år före tidpunkten för beredskapens upphörande och att tjänstgöringen skall vara föranledd av tjänstgöringsorder, ansluter sig utskottet till Kungl. Maj:ts förslag. I likhet med departementschefen finner utskottet dock erforderligt, att möjlighet att medgiva övergångsförmåner jämväl i andra fall bör förefinnas, nämligen för fall då i annan ordning fullgjord tjänstgöring prövas vara orsak till sysselsättnings- och försörjningssvårigheter. Utskottet tillstyrker sålunda vad departementschefen härutinnan förordat.

Vad departementschefen anført och föreslagit beträffande beviljande av *värnpliktslån* till långtidsinkallade föranleder icke utskottet till särskilt uttalande.

Införandet av en särskild *avvecklingsersättning* synes utskottet vara en lämplig form för beredande av hjälp åt långtidsinkallade, som icke under den närmaste tiden efter avslutad tjänstgöring vid försvarsväsendet lyckas vinna anställning. Utskottet tillstyrker alltså, att denna form av övergångsförmån införes och får utgå under en tid av högst sex månader på de av departementschefen förordade villkoren. Utskottet har heller icke något att erinra emot att avvecklingsersättning får utgå i form av lönefyllnad till dem, som visserligen vinna arbetsanställning efter militärtjänstgöringens slut men erhålla löneförmåner, som understiga avvecklingsersättningens belopp för

respektive månad. Departementschefen har föreslagit, att dylik lönefyllnad skall få utbetalas jämväl till den som återgår till tidigare innehavd anställning. Häremot har i motionen II: 545 anförts erinringar, därvid särskilt framhållits att detta vore stridande mot principerna för införande av övergångsförmåner åt långtidsinkallade och att det innebure införandet av ett nytt understöds klientel. Då utskottet i likhet med motionären måste finna det vara mindre påkallat att lämna ekonomiskt bistånd åt dem, som hava möjlighet att återgå till tidigare innehavd arbetsanställning, t. ex. i allmän tjänst, än åt dem, som lämna militärtjänsten utan att hava sin sysselsättningsfråga löst, finner sig utskottet böra avstyrka Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag och tillstyrker alltså motionen i nu berörd del

Vad därefter angår avvecklingsersättningens belopp har departementschefen i anslutning till utredningens förslag förordat, att denna skall bestämmas med hänsyn till vad som tillkommit den långtidsinkallade i form av krigslön och i förekommande fall familjebidrag samt hemortslön, därvid beloppet skall bestämmas efter den ortsgrupp enligt den för allmänna folkpensioneringen gällande ortsindelningen, vartill vederbörandes mantalsskrivningsort är hänförd. Avvecklingsersättningens maximibelopp för första månaden har ansetts böra bestämmas till 400 kronor i ortsgrupp I, till 450 kronor i ortsgrupp II och till 500 kronor i ortsgrupp III.

I de likalydande motionerna I: 327 och II: 516 har yrkats, att ifrågavarande maximibelopp måtte fastställas till 450 kronor i samtliga ortsgrupper, när några skäl för några ortsgrupperade belopp icke förefinnas.

Mot de av Kungl. Maj:t föreslagna grunderna för beräkning av avvecklingsersättningens belopp har utskottet icke funnit anledning till erinran. Utskottet kan icke finna skäl vara för handen att tillstyrka det motionsvis framlagda förslaget, att maximibeloppet skulle fastställas till 450 kronor för samtliga orter i riket, då löneförmånerna och jämväl familjebidragen, som utgått under tiden för tjänstgöringen, varit bestämda med hänsyn till mantalsskrivningsortens ortsgrupp och avvecklingsersättning, som kommer att utgå med lägre belopp än maximibeloppet, även vid ett bifall till motionerna skulle komma att bestämmas med hänsyn till ortsgruppen. Mot ett slopande av ortsgrupperad avvecklingsersättning talar också enligt utskottets uppfattning det förhållandet, att för de värnpliktigas del avvecklingsersättningens belopp — liksom familjebidragsbeloppet under tiden för tjänstgöringen — främst kommer att påverkas av de faktiska bostadskostnaderna och dessas storlek ovedersägligen äro betydligt större i de till ortsgrupp III hörande orterna än i orter, hänfödda till ortsgrupp I.

Vad därefter angår frågan om ordnande av *yrkesutbildning m. m.* för de långtidsinkallade och om förmånerna för deltagare i fortbildnings- och omskolningskurser har utskottet icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet tillstyrker jämväl förslaget, i vad det avser ekonomiska förmåner

i vissa fall åt f. d. fast anställt manskap, innebärande att ifrågavarande personal skall beredas de *civilanställningsförmåner*, som enligt nu gällande bestämmelser tillkomma från aktiv stat avgående fast anställt manskap med en anställningstid av sammanlagt minst sex år.

De av Kungl. Maj:t framlagda förslagen, i vad avser *rätt att förena förmåner m. m. och organ för handläggning av ärenden rörande föreslagna förmåner m. m.*, hava icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande.

Departementschefen har beräknat de *kostnader* för beredande av de förordade övergångsförmånerna åt långtidstjänstgörande personal, vilka böra bestridas från anslag under riksstatens fjärde huvudtitel, till 3 200 000 kronor. Mot dessa beräkningar har utskottet icke funnit något vara att erinra. Vid bifall till Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av nämnda belopp skulle anslaget i fråga komma att stå till förfogande först efter ingången av budgetåret 1945/46. Med hänsyn till de förhållanden, som inträffat efter tidpunkten för framläggandet av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, torde emellertid viss del av det äskade beloppet böra anvisas redan för innevarande budgetår. Utskottet finner sig därför böra föreslå, att riksdagen måtte till Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal anvisa dels å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under fjärde huvudtiteln ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor, dels ock till samma ändamål för budgetåret 1945/46 under fjärde huvudtiteln ett förslagsanslag av 2 200 000 kronor. Frågan om kostnaderna för yrkesutbildning för samma personal, vilka beräknats till 500 000 kronor och av Kungl. Maj:t ansetts böra bestridas från anslag under riksstatens åttonde huvudtitel, kommer att av utskottet upptagas till behandling i annat sammanhang.

Det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att med hänsyn till vid tidpunkten för beredskapens avveckling rådande förhållanden utfärda erforderliga bestämmelser rörande övergångsförmånerna åt nu ifrågavarande personal i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i det föregående angivits. Kungl. Maj:t bör jämväl, på sätt departementschefen förordat, äga att i särskilda fall, om synnerliga skäl föreligga, medgiva övergångsförmåner åt långtidsinkallad, som icke uppfyller i det föregående angivna villkor för dylik förmåns åtnjutande, därvid dock skall gälla, att ett påtagligt orsakssammanhang skall förefinnas mellan försörjningssvårigheterna och den fullgjorda militärtjänstgöringen.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må

- a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 545, i vad den avser avvecklingsersättning vid återgång till före beredskapstjänstgöringen innehavd anställning, samt med avslag å motionerna I: 327 och II: 516 medgiva, att särskilda förmåner till långtidsinkallad beredskaps-

personal må i samband med beredskapens blivande avveckling utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet ovan förordat;

b) till *Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor;

c) till *Särskilda övergångsförmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal* för budgetåret 1945/46 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 200 000 kronor;

II. att motionen II: 545, i vad den icke ovan behandlats, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda

Stockholm den 17 maj 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Lindström, Gränebo, Bäckström, Karl Andersson, Mannerskantz, Heiding, Boman, Carlström, Gustaf Iwar Anderson och Gillström*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Pettersson i Dahl, Andersson i Malmö, Mårtensson, Viklund, Holmström, Lindholm, Boman i Kieryd, Petterson i Degerfors, Johansson i Mysinge, Thapper och Birke*.

Reservation

av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Bäckström, Mannerskantz, Heiding, Carlström, Pettersson i Dahl, Boman i Kieryd, Johansson i Mysinge och Birke*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställen bort hava följande lydelse.

»Utskottet finner — — — icke förefinnas.

Mot de av Kungl. Maj:t föreslagna grunderna för beräknande av avvecklingssättnings belopp har utskottet icke funnit skäl till annan erinran, än att utskottet i enlighet med vad i motionerna I: 327 och II: 516 yrkats ansett avvecklingssättnings maximibelopp böra bestämmas till 450 kro-

nor för samtliga orter i riket och alltså icke fastställas till olika belopp i ortsgrupperna I, II och III efter den för folkpensioneringen gällande ortsindelningen. Det finns nämligen, såsom i motionerna anförts, skäl förutsätta, att de långtidsinkallade komma att söka sin sysselsättning, där sådan kan erhållas, utan hänsyn till tidigare mantalsskrivningsort, och på grund härav synes det icke motiverat att låta avvecklingsersättningens maximibelopp utgå med olika belopp till långtidsinkallade, som torde vara i behov av samma övergångshjälp för vinnande av civil utkomst efter militärtjänstgöringens avslutande. Utskottet tillstyrker alltså motionerna I: 327 och II: 516 och avstyrker Kungl. Maj:ts förslag i nu förevarande del.

Vad därefter — — — utskottet hemställa,

I. att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 545, i vad den avser avvecklingsersättning vid återgång till före beredskapstjänstgöringen innehavd anställning, samt med bifall till motionerna I: 327 och II: 516 medgiva, att särskilda förmåner till långtidsinkallad beredskapspersonal må i samband med beredskapens blivande avveckling utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet ovan förordat;

b) till *Särskilda* — — — 1 000 000 kronor;

c) till *Särskilda* — — — 2 200 000 kronor;

II. att motionen — — — åtgärd föranleda.»